

Борис Р. Братина¹
Универзитет у Приштини с привременим
седиштем у Косовској Митровици,
Филозофски факултет, Катедра за филозофију
Косовска Митровица (Србија)

165.5
316.654
Оригинални научни рад
Примљен 01/11/2021
Измењен 23/11/2021
Прихваћен 28/11/2021
doi: [10.5937/socpreg55-34726](https://doi.org/10.5937/socpreg55-34726)

ПОСТИСТИНА – НОВА СТАРА ЛАЖ

Сажетак: Идеја о постистини, премда сама фраза има своју пређашњу употребу, у последњих пет година и након проглашења за „реч године” у Оксфордском речнику, постала је помодна и у теоријској равни. Аутор рада испитује границе теоријске плодности овог појма, стављајући га најпре у контекст теорија истине, да би потом одредио његову специфичну теоријску тежину. У експозицији свог разматрања овог појма, он користи компаративно-феноменолошки метод и у критичко-рефлексивном приступу тумачи његова одређења. Некритичко прихватање важења појмовне дескрипције постистине доводи до привида да смо ступили у неку нову постепоху која је нешто објективно и неизбежно, а да је то устројено не на аргументацији већ на игри туђим осећањима. Наравно да у идеји о постистини има нечега: стање постистине, мора бити, не би било никаква новост да у њену реализацију није укључена експоненцијално развијена комуникациона техника, којој као никада раније као подмет стоји манипулабилна постмодерна субјективност. У целини, феномен постистине припада широј групацији феномена као што су *fake news* и многи други, који уједињени формирају огромни потенцијал за фалсификовање доживљаја стварности. Напокон, када се идеја о постистини према својим елементима укључи у једну ширу структуру, она постаје калкулабилна и у историји идеја и у интерпретацији конкретних догађања унутар интерсубјективних релација. Аутор верује да пут ка истини, ако истине има, води кроз теоријску негацију овог идеолошког захвата. Циљ овог рада јесте да покаже да, када се ради о постистини, реч је о феномену који не поседује своју независну егзистенцију.

Кључне речи: постистина, истина, кохеренција, техника, технологија, субјективност

¹ boris.bratina@pr.ac.rs

Увод

Пре неког времена у широку употребу ушла је нова „пост“ реч, још једна која једнако лоше звучи као и друге. Префикс „пост“ одавно је постао нека врста интелектуалне заразе од које су се умни штитили, а бројни просечни су је ширили како би сами ушли у игру. Зараза, која би могла бити крштена као криза општих места, прешла је и на појам истине. Неко би, дакле, разочаран овом појмовном емергенцијом, могао рећи: „Постистина, како то лоше звучи“.

Чињеница је, ако чињенице још постоје, да је Оксфордски речник ову пост-синтагму 2016. године прогласио за реч године, са образложењем да „овај термин денотира околности у којима су објективне чињенице мање утицајне на обликовање јавног мњења од позивања на емоције и лична уверења” (OUP, 2016). Ако лингвистички посматрамо ову кованицу, у први мах видимо да у њеној деконструкцији она означава неко стање у коме би истина требало да се посматра као мање важна у односу на друге интересе. Заиста, истина више није важна? Ако је до политичких конотација, сматра се да су на овакав избор речи године пресудно утицали избори у САД те године, као и излазак Велике Британије из ЕУ, тзв. Брежит. То је ипак једна западноцентрична перспектива: ми верујемо да су претходеће околности пре или касније морале довести до стања које описује оксфордска дефиниција.

Сам појам чињенице у англосаксонској култури углавном се доживљавало као неко непобитно стање ствари које је, уз то, интересубјективно проверљиво. Вулгарна култура моћи је одбацила онтолошки увид једног Ђ. Б. Викоа (Gian Battista Vico), који је још у 18. веку препознавао *act* у речи *fact* (другим речима, нужност интерпретација чињенице)², као и великог Хегела (Georg Wilhelm Friedrich Hegel), који је за овај појам имао углавном речи презира, те га је оголила као какву „објективну” истину, такву да се ова такорећи може ставити у деп и по вољи увек може користити. Видимо да је томе, како из структурних тако и утилитарних разлога, дошао крај.

Када и пристанемо на укрупњене чињенице, истинито је да је термин *post-truth* као такав први употребио српски писац Стив Тешић (Tesich, 1992, str. 2) у чланку у коме критикује америчку субмисивну јавност, која се не буни против владе Џорџа Буша Старијег. Но, ако је до садржаја, идеја сагласна оксфордској дефиницији имала је своје претходнике много раније него што се означитељ „постистина” појавио. Можда је већ Ниче (Friedrich Nietzsche) тај који га дотиче, представљајући примат вредности над знањем, када заговара промену система вредности речима „морал је био велико средство против практичког и теоријског нихилизма” (Nietzsche, 1988, str. 11). Макс Вебер (Max Weber) такође уочава несамерљивост истине и вредности који су за њега, по Гертлу и Милсу (Hans Heinrich Gert, Charles Wright Mills), „сасвим хетерогени проблеми” (Gerth, Mills, 1958, str. 146) када пише како у одређивању значења социологија не тражи „неко објективно тачно или метафизички засновано истинско значење [...] насупротив догматским (дисциплинама) [...] које желе да проуче тачно, важеће значење” (Weber, 1976, str. 4). Због тога га Лео Штраус (Leo Strauss) критикује са становишта разлике између „питања чињеница и питања права” (Strauss, 1949, str. 23).

² То се осећа и у српском језику, јер је у „чињеници” сачуван „чин” разумевања, који се не креће нужно једносмерно.

Ту придружујемо и Хану Арент (Hannah Arendt) и њен појам „дефактуализације” (Arendt, 1972, str. 20), који указује на немогућност разликовања чињенице и умишљаја.

Можда је Лиотар (Jean Francois Lyotard) био најближе сличној артикулацији постистине, у смислу да је због неодвојивости чињеница и реторике вредности истина недосезива, када је артикулисао појам „раскола” (*Le Differend*) (Lyotard, 1991, str. 5), али слично су заступали и Фуко (Michel Foucault), Дерида (Jacques Derrida) или Латур (Bruno Latour). На неки начин, особит, идеји о постистини допринели су Данијел Денет (Daniel Dennett), Ли Мекинтајр (Lee McIntyre), Мајкл Мармот (Michael Marmot), Хари Франкфурт (Harry Frankfurt) или Метју Мекленан (Matthew McLennan). Ипак, ми још од времена провале техничког у практичко (политика, етика), дакле од Макијавелија (Niccolo Machiavelli), знамо да за владавину истина није важна, јер колоквијално говорећи: није важно како јесте, важно је како изгледа; те да ако феномен постистине уопште има неки садржај, он мора стајати на линији овог „правила”. У време фајерабендовске (Paul Feyerabend) „пролиферације знања” (Feyerabend, 1987, str. 364), релативизација истине, на коју упркос свему пледирају како дискурзивне праксе, тако и науке (бар у туђем уму), представља поступак који по нашем суду задаје више тешкоћа у масовном замагљивању истине него што би то било у слободном гносеолошком процесу. Ово се „исплати” само са становишта репродукције односа у општој економији (попут Батајевске [George Bataille]) појединца и система.

Јесу ли теорије истине икада биле истините?

Током историје филозофије истина је добила разне теорије о самој себи и свака је на један или други начин показивала своје недостатке. Ни данас немамо заправо неку поуздану теорију истине, већ само конкурентне теорије, које више или мање подржава нека политичка инфраструктура. То је актуална ситуација, али и историјска. Чини се да целокупан спознајни напор западне мисли према истини постоји у два дела: као унутрашњи покушај и као спољашњи компрадорски интерес. Као унутрашњи у циљу побољшања перформанси практичне ефикасности теорије, што је у „традицији критике традиције” заправо промашено, јер спољашњи интерес функционише као некада финални узрок и по свом обиму је неограничен другим интересима. Дуга филозофска традиција, у свом трајању, најчешће се ослањала на теорије одговарања (*lat. adaequatio*), тзв. кореспондентну теорију истине; потом је вера полагана у кохерентну теорију истине, што је сигурно слабији критеријум од онога да нашем мишљењу нешто у стварности одговара, већ да је довољно да теоријски ставови буду само сагласни; онда су се појавиле и остале теорије истине, као што су дијалектичка и прагматичка теорија, свака под сопственим критеријумима о питању истине и могућности њеног захватања. Појму постистине приступамо, дакле, кроз наочари претходних теорија о истини.

Рецимо, кореспондентна теорија истине, са својим *adaequatio*, увек је имала проблем са тим да нађе ту стварност којој ће теорија одговарати. Проблем стварности, реалности или, у крајњој линији, спољашњег света озбиљан је метафизички проблем, који у традиционалној нововековној филозофији до краја XX века није дао

јасно непротивречно решење, него су то увек филозофски „ломови” ка „очевидној” спољашњости. Разлог томе је неспособност разума да спољашњост изведе из самог себе. Када су метафизика и Бог изашли на рђав глас у „научној” и широј јавности, спољашњост којој би нешто требало да „одговара у стварности” почела је напросто да се подразумева (било да је то радио Фојербах [Ludwig Andreas von Feuerbach], Ниче, или позитивизам). Тако је стварност постала теоријски недокучива, нудећи још евентуално кохеренцију као њено оправдање и истовремено постајући чист предмет идеологије (у шта често пада и теорија). Са тиме пада и истина, па и кореспондентна теорија са њом. Ако бисмо остали на томе само да је довољно у свету наћи чињеницу која би одговарала теорији, испоставио би се бесконачан плуралитет тумачења, који говор о истини своди на вероватноћу. Ту постистина већ помаља своје лице.

Теорија кохеренције зато је, могло би се рећи, права фонтана постистине. Ова теорија истине има посла само са собом и својим критеријумом, што јој омогућава бројне „маштовите” комбинације из „могућих светова”. Доиста, као важни репрезенти ове теорије, математика и логика као њен део, у свом формалном виду, не поседују било какву нужну везу са стварношћу. Не, никада ове заступнице кохеренције неће престати да се саблажњавају над нечим другачијим од себе, нити утврдити потенцијале за једну „садржинску (конкретну) логику (Marković, 1994, str. 239). Заједно са њима кохеренција је почела да се поставља као *episthémé par excellence* и то је у нашој постмодерној стварности више-мање прихваћено, иако теоријски нема никакво „важење у реалности”. У апликацијама, не тек у науци већ и у уметности, у складу са бодријаровским „мешањем сфера”, она пре подсећа на неку заумну забаву теоретичара већ одавно незаузданим било каквим аксиомима који би имали везе са стварношћу. У том смислу, она нас наводи да напустимо сваку идеју о стварности и целовитој „једној” истини, што је, међутим, чини слободном за идеолошко испостављање истине, или постистине уколико се овој одузме моменат развојне технологије.

Прагматичка теорија истине има апсолутно најнижи критеријум за истину и сматрамо да не би ни требало да представља независну теорију, или бар психолошку теорију, јер: а) то шта ми „разумемо” као за себе добро или корисно не одређује се на основу ове теорије, нити се у томе на њу може ослонити, већ пре на некакву теорију сензација и веровања (*belief*) и б) зато што се сама ослања на кохерентистичку теорију, само што се овде она служи Окамовом бритвом. То се може видети када Рорти (Richard Rorty) наводи прву карактеристику прагматизма: „Прва карактеристика јесте да је то антиесенцијализам примењен на појмове као што су ‘истина’, ‘сазнање’, ‘језик’, ‘морал’ и сличне садржаје филозофског размишљања” (Rorty, 1992, str. 305), али се може видети и код Џејмса (William James), када он пише: „Све наше истине су веровања о ‘Стварности’ [...] ‘Реалност’ је у принципу оно са чиме чињенице треба да се разрачунају; и први делови стварности са ове тачке гледишта су флукс наших сензација” (James, 1959, str. 243–244). Другим речима, критеријум прагме стоји изван саме теорије. Перс (Charles Sanders Pierce), рецимо, тврди како истина није циљ истраживања, већ је то утврђено веровање (Pierce, 1993, str. 142). Јасно је да од Перса и Џејмса, па до Рортија, прагматисти и сами схватају да њихова теорија не може претендовати на универзалност, јер оно што је добро или корисно за једнога не мора бити такво и за другога, мада, пре је случај да је заправо увек усмерено

против другога. Оваква ситуација тражи своје оправдање управо у релативизацији истине, те макар то називали дадаизмом или анархизмом у сазнајној теорији, сви практикују једно *anything goes*, које једино представља одустајање од оправдавања. Напротив, прагматизам као теорија истине промовише још једино интересубјективну сагласност, за коју знамо да се постиже на овај или онај начин; дакле, као теорија она је бескорисна.

Насупрот овим теоријама, дијалектичка теорија истине, уочавајући игру супротности и применом акта *Aufhebung*, уз све историјске доказе и потврде, сигурно представља најбољу теорију међу наведеним, која је потиснута, али је преживела пропагандно детронизовање из идеолошких разлога. Ипак, на неки начин она је интегрисана у постструктуралистичком преиначењу, само што *Aufhebung* испада из игре, а на његово место долазе де(кон)струкција или „раскол” који се „не односи на садржај размишљања” него се „тиче крајњих претпоставки размишљања” (Lyotard, 1991, стр. 9). Подржана савременом лингвистиком, у овој варијанти постмодерна варијанта дијалектике (која и сама није могла да се докаже као чист метод), завршавајући у релативизму и перспективизму, опасно се приближава теорији кохеренције. Један такав хибрид је пре израз одређене дискурзивне праксе него знања о истини и, једнако тако као и друге теорије истине, веома је погодан за њено кварење (*corruptio*).

Феноменолошка теорија истине, док се држи чистог феномена, држи се заправо кохеренције, желећи да до истине дође без позивања на необезбеђену спољашњост мишљења. Она пада управо на питању спољашњости, тј. на питању о Другом (*l'Autre*). Феноменологија је и тако била нека врста предпреме за будући постмодерни приступ истини. Међутим, у њеној савременој варијанти, у тзв. 4Е феноменологији долази се до тешке безидејности која све то прати. То је зато што немачка филозофска мисао и иначе жели да се стави у неку врсту заједничког миметичког спознајног марша *reconquista*-е са доминантним прагматизмом, те попут Квајна (Willard Van Orman Quine), за кога је пут ка недокучивој истини одређен формалном логиком и природним наукама, 4Е филозофи „маштовито” и „интелигентно” прихватају садејство природних наука и „оригиналне” феноменологије. Можемо само рећи да би, због ове „оригиналности”, Хусерл (Edmund Husserl) сигурно био ужаснут, пошто урачунавање психологије, физике и других „наука” (које је он сматрао „наивним мишљењем”) руши сваки темељ феноменологије.³ Овде више ни кохеренција не игра важну улогу.

Сама наука врло често прибегава подтеоријама када јој је то потребно, без обзира на кохеренцију са целокупном теоријом (рецимо у случају кинетичке теорије гасова). То значи да су границе аналитичког ума на неки начин досегнуте и да у циљу резултата (прагме) бива жртвована и сама кохеренција, која је сада тек пожељна.⁴ Видимо да надоласку времена постистине претходи велика акумулација управо

³ То се види када Хусерл пише „С помоћу феноменологичке *epoche*, редуцирам своје природно људско ја и свој душевни живот – царство својег психологичког самоискуства – на своје трансцендентално-феноменологичско ја, царство трансцендентално-феноменологичког самоискуства” (Husserl, 1975, стр. 64).

⁴ Таква ситуација је заправо стара, а њени примери бројни у разним областима. Већ у 17. веку било је јасно, на пример у математици, да за алгебарску једначину реда вишег од 4 не постоји аналитичких решења, па се прибегло приближним методама и нумеричкој анализи.

истиносних проблема. Било би добро да је то најпроблематичнији део у феномену који овде посматрамо. Ми смо само хтели да укажемо на савремено стање онога на шта се префикс „пост” овде односи. Очито је да се у савремености путеви ка истини затварају. То је случај не само зато што је релевантно савремено знање енкриптовано, или кодирано како би рекао Бодријар (Jean Baudrillard), прогласивши како „након метафизике бића и привида [...] наступа метафизика кода” (Baudrillard, 1991, str. 69), већ зато што су услови научног рада нетранспарентни.

Овај феномен је до те мере изражен да није заумно упитати, пошто нити смо открили пут ка истини, нити се слажемо око тога шта је истина, може ли се изградити једна нова теорија сазнања, која више не би полазила од неких наводно утврђених истина, већ управо од лажи. Бар сви знају истину о томе да лажу када лажу. Или, ако се не износи заблуда у уверености да је реч о истини, свако је свестан у погледу једнаке уверености о евиденцији да са намером износи стање ствари које се од евиденције разликује. У најширем смислу, истину није ни потребно знати да би се лагало. Оваква могућа теорија ипак би имала један недостатак: она се не може универзализовати било са становишта категоричког императива и деонтолошке етике, или неке од теорија истине, а чак нити из „такозваног права да се лаже из човекољубља”. Онтолошка јасноћа да смо себи дати на начин који је различит од свега другог што нам је дато, истовремено је запрека да се сазнају „туђе” мисли, тј. да се зна лаже ли он или не, те отуда може да се закључи да она никада не може постати интерсубјективна истина, бар у идеалној форми. Но, под истим условима, она не би била ништа слабија од савремених „плуралистичких” становишта, чија „истина” је или неодредљива или једнострана, или идеолошки припремљена. Не треба ни спомињати да је прагматистичка теорија таман исто толико поуздана. Слободно се може рећи да појам постистине покушава да се наметне као реални приступ истини, користећи се свим теоријама истине у сврхе своје прагматике.

Обележја и сврхе феномена постистине

Након овог кратког прегледа, питање је зашто се феномен као постистина уопште исказао у појмовном облику. Истина је по многима и тако одавно постала потрошена реч, једва још негде сведена на захтев за кохеренцијом као минималним (и таман јединим *episthēmē*), али то се десило у својеврсној „кризи општих места” и са речима „љубав”, „правда”, „објективност” и сличним традиционалним појмовима и вредностима. Правећи теоријски оквир за расправу о постистини, Капиља (Pablo Capilla) одређује истину у том духу као „заједнички критеријум за оправдавање тврдњи о стварности” (Capilla, 2021, str. 314). Из много разлога може се у целини антиципирати од 1945. године једно системско антипросветитељство, које је захватило научни и образовни процес, но једнако тако подржано и у јавном говору комуникационом технологијом. Наиме, сасвим је јасно да је криза поверења у јавни говор тек последица овог већ дуготрајног пројекта, који се огледа у хиперспецијализованом образовању, чије су последице тзв. фах-идиоти, високообразовани људи без способности да своје образовање примене изван непосредног занимања. Исто тако, у питању је пад фундаменталног образовања будућих грађана, који остају ускраћени за

елементарна знања у свету; напoкoн, ту су средства масoвнe кoмуникацијe (пре свега у oбликy дигиталнe тeхнoлoгијe), чијe је дeјствo на стaнoвништвo увијeнo у oблaнду кoристи, a дa би зaпрaвo билo изручeнo јeднoм изрaзитo фукooвскoм нaдзoру. Тaј aнтипрoсвeтитeљски клaстeр, кaо и oд пoчeткa, и дaнaс је јeднaкo зaинтeрeсoвaн зa кoмуникацијy кoјa пoрeткy oднoсa oмoгућaвa рeпрoдукцијy – сaмo сe тeхнoлoгијa измeнилa. Тaквoм друштвeнoм удaру нa људскy свeст истинa oчитo нијe у интeрeсу ни у нaуци, нити у нoсeћeм јaвнoм изрaзу; oд интeрeсa су свe тeхникe и тeхнoлoгијe дa би сe дo oпштe зaблудe дoшлo (кaо у случaју „aмeричкoг снa”). Зaтo је тoкoм 60-их дoшлo дo кризe смислa и рeнeсaнсe кoмуникацијe.

Тeшкo је пoкaзaти нa јeднoм мeстy свe мeхaнизмe мoдeрнoг aнтипрoсвeтитeљствa. Нaжaлoст, oстaлo нaм је дaнaс сaмo дa искушaвaмo гoркe плoдoвe oвe глoбaлнe дивeрзијe прoтив чoвeкa. Ипaк, нa свaкoм кoрaкy је мoгућe видeти дa, кaдa је истинa у питaњу, мањи дeo сaврeмeнoг oднoсa прeмa њoј јeстe прoизвoд тeшкoћa у тeоријaмa истинe. Oнe и тaкo нису нaстajалe бeз вeзa сa интeрeсoм систeмa. Вeћи дeo прoблeмa сa утврђивaњeм истинe пoтичe упрaвo oд oдсуствa интeрeсa зa њу. Тeхникe дeјствa тoг систeмскoг интeрeсa вeoмa дoбрo сe нaслaђajу нa психoанaлитичaрски принцип „кoнзeрвaтивнe прирoдe психe” кoд чoвeкa, бeз oбзирa нa врстy мeдијa кoји кoнкрeтнo дeјствујe; у мeђуврeмeну, психoлoгијa је стaвљeнa у „стaру дoбрy” улогу инквизицијe, гoтoвo сaсвим нaлик нa oну прaву, кaтoличкy. Дaнaс oнa прeсуђујe штa је нoрмaлнo, a штa нe, у склaду сa диктирaнoм „пoлитичкoм кoрeктнoшћy”. Кaдa сe oвoмe дoдajу свa рaспoлoживa eвидeнцијa и свe дисруптивнe тeхнoлoгијe, јaснo је дa су рaзлoзи, услoви и мoгућнoсти зa пoстистинy ту.

Кaкo сe тeоријa пoвуклa у дeфaнзивaн стaв, oтвoриo сe прoстoр зa тзв. мeдијe. Тeоријски и јaвни гoвoр нису рaвнoпрaвни, нe сaмo у пoглeду кaквe-тaквe кoхeрeнцијe, вeћ прe свегa у снaзи испoљaвaњa. Дoк тeоријски гoвoр тeчe тaнушним пoтoцимa, пa и тaдa зaтoрoвaним идeoлoгијoм, дoслoвнo зaтвoрeн нa унивeрзитeтимa и oкружeн aнтипрoсвeтитeљствoм, јaвни гoвoр свим путeвимa тeчe бујицoм. Нa смислoвe eмитoвaнe у јaвнoм гoвoру, тeоријскa прaксa гoтoвo дa нe утичe, oсим утoликo уoликo учeствујe у псeудoтeоријскoм плaсирaњу систeмских зaхтeвa зa дискурзивним. Oчитo, oстaвљajући истинy зa сoбoм, јeр сe сaврeмeнe тeоријe нe мoгу oзбиљнo брaнити, дoшлo је врeмe у кoмe ни прeнaпрeгнутa „истинa” нe мoжe вишe сaмy сeбe увeрљивo зaступaти, пa дeрoгирa сaмy сeбe у пoстистинy. Али, штa би тo трeбaлo дa знaчи? Нeкo врeмe дoслoвнo „пoслe” истинe, кaдa сe oд истинe oдустaлo? Нe, сигурнo, али нијe нeвeрoвaтнo, штaвишe спaдaлo би у сaмy тeхникy дa нaс нeкo увeрaвa и стaвљa прeд „извeснoст” дa је тaквa eпoхa нaступилa. Aкo би тo билo тaчнo, или aкo бисмo тeк нeкaкo у тo били увeрeни (дoк „рaднa тeоријa” знa oвo стaњe ствaри), интeрeс зa истинy дoистa сe губи. Сa инeрцијoм пoстмoдeрнe психe и слaбoшћy вoљe кoјa је кaрaктeришe, вaнсистeмски интeрeс зa истинy бивa у мaси oбeсхрaбрeн. Дoдушe, сaм систeмски интeрeс oгрaничeн је кoриснoшћy, кoјa сe прe свегa oднoси нa oдржaњe и унaпрeђeњe сoпствeнe рeпрoдукцијe.

Нeки нaивни, углавнo aнглoсaксoнски, писци смaтрajу дa је у питaњу oдсуствo вeрe у oнe кoјe нaзивajу истинoзбoрцимa (*truth-tellers*), штo ми oдмaх тумaчимo кaо „кризу aутoритeтa”, кoјa пoтпaдa пoд „кризу oпштих мeстa”. Ти aутoри (aкo aутoрa у извoрнoм смислу имa нa oбзoру) кaснe зa eврoпскoм мишљy вишe oд 60 гoдинa, тe

га препознају у свом контексту сада. Поред постистине, ту су и феномени попут *fake news*, или слабе постмодерне субјективности, који и сами настају као англосаксонска рецепција већ познате „кризе” као радног стања. Глобално, постистину бисмо могли посматрати и као идеолошки уплив у гносеологију на коленима, односно као ново претумачење исте старе лажи о стварности. Она је техника за додатно врбовање душа. *Fake news* и *post-truth* су саставни делови једне исте идеологије, такођећи са истом сврхом. *Fake news* је напросто актуализација постистине, која се таложи на безбројним лажима. Таложењем *fake news* добијамо постистину. Она није више нека стара истина, као *adaequatio* или проста кохеренција, без очите везе са стварношћу, него медијски проглашена „истина”, коју сви треба да прихвате, па и саму постистину и то на исти начин: непрекидним емитовањем једног те истог. Да ли онда чуди што су по подацима Л. Цвртила (Leon Cvrtila) водећи популаризатори ове теме биле управо највеће западне медијске куће, попут *Гардијана*, *Вашингтон јустиса* и *Њујорк тајмса* (Cvrtila, 2019, str. 75).

Читав овај скуп феномена, па и постистина, ипак са собом носи једну новост у односу на раније облике „борбе за интерпретацију”, а то је његова технолошка димензија. Не кажемо да технолошка димензија раније није постојала, напротив, она је била укључена од времена уклесивања слика/знакова, од доба пергаментна до појаве штампе и касније, од телеграфа, радија и телевизије, до укључивања дигиталне технике и интернета. Како се види, технологија и техника у целини пратиле су медијски однос током читаве историје. Међутим, у последњој медијској перформативној итерацији интегрисало се огромно претходно искуство стварања симулакрума и омогућио се експоненцијални учинак на конзумента медијског саобраћаја. Другим речима, технологија која је интегрисана у савременим медијима далеко надмашује људску перцепцију и одузима јој приватност, тако је чинећи манипулабилном више него икада раније. Рецимо, *fake news* се вишеструко брже пласира него обична информација, па је онима на које се она односи сразмерно потребно више времена за деманти. Поред тога, наводно доба постистине никада не прати жељена „транспарентност” и доступност, у односу на *les temps modernes*, једне већ ослабљене субјективности.

Дакле, из овога произлази да никаквог феномена типа постистина не би ни било без два момента: 1. технолошког и 2. идеолошког промовисања наводно новог глобално-историјског стања. Ту је, међутим, присутна још једна карактеристика која омогућава један овакав захват, који хоће да буде независан феномен. Она представља пре неку врсту атмосфере у којој се ова „нова стара лаж” одвија. То је, када је реч о окциденталним културама, стварни феномен и процес који се обично означава као рефеудализација. Најчешће, овај појам се односи на појаву не тек као никад пре богатих појединаца, колико на још већу моћ извесних компанија, које под својом вољом држе огроман број људи у положају који практично одговара оном који је имао средњовековни кмет. Примери за то могу бити компаније попут Волмарта или Амазона, али за интерес о постистини ту су много значајнији примери тзв. *Big Data* предузећа као што су Фејсбук, Инстаграм, Епл и, међу њима најважнији, Гугл. Она паразитирају на свом привидно двостраном положају, наиме, да с једне стране представљају наводно приватне компаније, које су с друге стране подржане од стране САД у сваком погледу. Овакав положај нимало не одудара од положаја традиционално

колонијалних компанија; рецимо, у подручју источног дела Индијског океана имати улогу државног интереса, а у Енглеској бити тек једна компанија која уредно део својих прихода даје за порез држави. Доиста, све оне се ослањају на амерички војни пројект из 50-их година прошлог века, глобално распрострањен као интернет. Компаније које смо у контексту рефеудализације поменули управо и јесу ти пост-модерни феуди, који у овом случају готово у потпуности контролишу и усмеравају глобалну комуникацију, од највишег до капиларног нивоа. Ова ропска комуникација, која је *Stimmung* у коме се све одвија, организована је по моделу дегенерисане лајбницовске монадологије, на чијем врху се више не налази Бог него „свети Гугл” (Bratina, 2021, стр. 121), чије „ватрено око” види све у подручју своје моћи. Заиста, никада толико моћи није било у тако малом броју руку, феудално распоређених на функционалан начин.

У том смислу, орвеловска дистопија је превазиђена; ту истину „доказао” је, ако некоме то раније није било јасно, 2013. године Едвард Сноуден (Edward Snowden).⁵ Његов доказ је експликација технолошких могућности за облике као што су пост-истина, *fake news* или шире, могућности фалсификовања стварности. Ако у теоријском истине нема, што је такође недоказиво, онда нема ни истине једне такве тврдње, па је свако тврђење цивилизацијског стања постистине нетачно. Уместо тога, одустајање од аргументације готово аутоматски медијском бујицом упућује на обраћање осећањима, која прате уверења (*beliefs*), њиховом „прорачуну” и представља давно познату стратегију обмане, осим што је сада она далеко ефикаснија. Па ипак, ово техничко-технолошко побољшање перформанси само по себи указује на кризу поверења, чак панику, пошто је глобална контрола, заједно са постистином, угрожена у интерпретативном смислу, мада не и на уман начин. То је стога што је игра постистине, која рачуна са веровањима, често непрозирна не само на појединим примерима већ и у својој целини – емпиријска психологија, која данас (интегрисана с медијском техно политиком) функционише попут инквизиције, упркос располагању бројним техникама за дехуманизацију, није свемоћна, а истинита као нека „истина људске природе” још мање. Та очита недовољност манифестује актуелно технологизовање гушењем јавне речи у читавој медијској сфери. Слобода јавне речи, наравно, нигде и никада није постојала у пуном обиму, но сада је њено средиште, а то су социјалне мреже, које доминантно носе информациони проток, највише угрожено. Дакле, није све почело са Трампом (Donald Trump), само се, упркос свој контроли, уводи нова типична цензура. Као да се нека велика истина више не може прикрити. Тако је и са постистином: она је као смоквин лист на огољеној лажи о истини бића човека.

Овако раскринкан, појам постистине постаје нешто калкулабилно када је у питању тумачење стварности. Видно непотребан појам, тек да би се још једна перформанса употребила, на нивоу заводљиве помодности код неких теоретичара, он изгледа као „цеђење суве дреновине”. То, међутим, нипошто не значи да појаву идеје о и постистини можемо напросто отписати, у најмању руку зато што место које је актуелизовало као тему не чини то на сасвим наиван начин. Чак и као нагомилана

⁵ Истина је, такође, да ова истина у упросеченој глобалној свести није ништа нарочито променила, али то више говори о стању духа савременог реципијента тзв. постмодерне субјективности, подобне за пласман постистине, тј. лажи, симулације.

лаж, она хоће да се представи као бесрамни израз неке нове стварности, у којој више нико не подноси рачун о истини. Постистина је зато једно претпостављање лажних интерпретација, како теорија тако и интерпретација „чињеница” које се никада нису успоставиле, него су као такве наметнуте ефектом „присиле понављања” над перцептивним органима изложених афекцији емитованог говора/слике о истини или „чињеницама”. Она припада ширем скупу медијских интервенција, који сачињава и уграђен је у владајући наратив окциденталне цивилизације.

Закључак

Смислу појма постистине чини се да је до сада, парадоксално, најближи био про-вопоменути Стив Тешић, онај који га је и обзнанио и са садржајем који му је придао. Наш критички приступ теоријама истине указује на онај простор у јавном дискурсу који је био погодан да се на местима њихових слабости у сваковрсном одустајању од истине учури нешто као идеја о постистини. Прагматистички мотив, који води експлоатацији једног таквог појма, то чини на такав начин да сам себе, у једном алгоритамском смислу, нипошто не доводи у питање. То да у потоњој употреби овај појам задобија другачији смисао, као онај у Оксфордском речнику, такође је и само постистина и потискивање појма истине, а оксфордски аутор одреднице је само његов садржај, у односу на Тешића, померио у име нове објаве „новог времена”. Тај нерелевантни интерес рефлектује све осим самог себе. Сем њега, сви други појмови/ентитети подвргнути су систематској деконструкцији; а међу њима појам истине, који је у центру оног интереса, не као интерес сам, већ као интерес зарад сврхе/користи. Све осим самог интереса може бити деконструисано у име самог интереса за постистину и његове репродукције. Снага овог феномена, који се готово искључиво медијски реализује, састоји се у моћи да се просечном човеку у још већој мери замагли мизерна реалност која га окружује, као и разумевање реалности односа који га окружују. У том смислу, сматрамо да је једна оваква системска појмовна подвала нешто у односу на шта је нужна еманципација људске субјективности, под условом да ова још увек постоји. Свака истина о постистини њеним заступницима указује се као груба и брутална, чак кошмарна, као сан који сигурно не може бити истинит; на пример, свим заступницима пластичних операција које нису нужне показује се потрошност и пропадљивост деридијанског надоместка, њихова иреверзибилност.

Слична ситуација могла би бити изложена и када би било речи о другим помодним и привидно нејасним појмовима, који су у друге сврхе пласирани; добар пример за то био би израз *exceptionalism*, или екстремизам, или прекорачивање граница (трансхуманизам), појам чињенице, али кандидата је заиста много. Сви такви појмови су детаљи ширег система индукованих термина који имају своја трајања, као звезде на небу које се „с мером пале и гасе”, увек изнова говорећи једну исту лаж, у свим својим заводљивим преобликовањима. Истина би на крају могла бити једна. Али, на крају, доиста бисмо се могли упитати је ли постистина и сама нека постистина, или је пак истина у неком пређашњем смислу; ако је постистина, онда и није нека истина, а уколико није, онда је за нас само истина оно што је важно.

Boris R. Bratina¹
University of Priština, in Kosovska Mitrovica,
Faculty of Philosophy, Department of Philosophy
Kosovska Mitrovica (Serbia)

POST-TRUTH – NEW OLD LIE

(Translation In Extenso)

Abstract: The idea of post-truth, although the phrase itself has its previous use, has become fashionable in the last five years and after being declared the “word of the year” in the Oxford Dictionary. The author of the paper examines the limits of theoretical fertility of this concept, placing it first in the context of truth theories, and then determining its specific theoretical weight. In the exposition of his consideration of this concept, he uses the comparative-phenomenological method and interprets its definitions in a critical-reflexive approach. Uncritical acceptance of the validity of the conceptual description of post-truth leads to the illusion that we have entered a new post-epoch that is something objective and inevitable, organized not on argumentation but on playing with other people’s feelings. Of course, there is something in the idea of post-truth: the state of post-truth must be nothing new, if its realization did not include an exponentially developed communication technique, to which manipulative postmodern subjectivity stands as a subject a never before. On the whole, the phenomenon of post-truth belongs to a wider group of phenomena such as fake news and many others, which united together form a huge potential for falsifying the experience of reality. Finally, when the idea of post-truth according to its elements is included in a broader structure, it becomes calculable both in the history of ideas and in the interpretation of concrete events within intersubjective relations. The author believes that the path to truth, if there is truth, leads through the theoretical negation of this ideological intervention. The aim of this paper is to show that, when it comes to post-truth, it is a phenomenon that does not have its own independent existence.

Keywords: post-truth, truth, coherence, technique, technology, subjectivity

¹ boris.bratina@pr.ac.rs

Introduction

Some time ago, a new post-word came into wide use, yet another one that sounds just as bad as the others. The prefix “post-” has long since become a kind of intellectual contagion from which the minds have protected themselves, and many average people have spread it in order to enter the game on their own. The contagion, which could be labelled as a crisis of general places, also passed to the notion of truth. Therefore, disappointed by this conceptual emergence, one might say, “Post-truth, how bad it sounds”.

The fact is, if the facts still exist, that this post-phrase was declared the word of the year by the Oxford Dictionary in 2016, with the explanation that “this term denotes circumstances in which objective facts are less influential in shaping public opinion than invoking emotions and personal beliefs” (OUP, 2016). If we look at this coin linguistically, first we will see that in its deconstruction it signifies a state in which truth should be regarded as less important in relation to other interests. Does it really mean that truth does not matter anymore? If there are political connotations, it is considered that this choice of the word of the year was decisively influenced by the elections in the USA that year, as well as the exit of Great Britain from the EU, the so-called Brexit. It is, however, a West-centric perspective: we believe that previous circumstances must sooner or later have led to the situation described by the Oxford definition.

The very notion of the fact in Anglo-Saxon culture was generally perceived as an undeniable state of affairs which, in addition, is intersubjectively verifiable. The vulgar culture of power rejected the ontological insight of one G. B. Vico, who recognized the act in the word *fact* (in other words, the necessity of interpreting the fact)² as early as the 18th century, as well as the great Hegel, who had mostly words of contempt for this term, and stripped it of some “objective” truth, such that it can be put in your pocket, so to speak, and as if it can always be used at will. We see that this has come to an end, both for structural and utilitarian reasons.

Even when we accept the hardened facts, it is true that the term “post-truth” was first used as such by Serbian writer Steve Tesich (Tesich, 1992, p. 2), in an article criticizing the American submissive public that does not protest against the government of George W. Bush Sr. (Steve Tesich, *A Government of Lies*, The Nation, January 6, 1992). But when it comes to content, the idea according to the Oxford definition had its predecessors much earlier than the signifier “post-truth” appeared. Perhaps it is already Nietzsche who touches upon this notion, representing the primacy of value over truth, when he advocates the changing of the moral system by saying “moral is an important instrument against practical and theoretical nihilism” (Nietzsche, 1988: 11). Max Weber also observes the incommensurability of truth and values which for him are “quite heterogeneous problems” (Gerth, Mills, 1958, p. 146); Weber defines the meaning in sociology as search “not for some objective, correct or metaphysically grounded true meaning [...] in contrast to dogmatic (disciplines) [...] which desire to find true, valid meaning” (Weber, 1976, p. 4). That is why Leo Strauss criticizes him from the standpoint of the difference between “questions of fact and questions of right” (Strauss, 1949, p. 23). Here we will also mention Hannah Arendt

² This is also felt in the Serbian language, because the “act of understanding” is preserved in the “fact”, which does not necessarily move in one direction.

and her notion of “defactualization” (Arendt, 1972, p. 20), which indicates the impossibility of distinguishing fact and intent.

Perhaps Lyotard was closest to a similar articulation of post-truth, in the sense that, due to the inseparability of facts and rhetoric of value, truth is unattainable, when he articulated the term “schism” (*The Differend*, 1991, p. 5), and this was also advocated by Foucault, Derrida, or Latour. In a way, the special idea of post-truth was contributed to by Daniel Dennett, Lee McIntyre, Michael Marmot, Harry Frankfurt or Matthew McLennan. However, ever since the time of the breakthrough of the technical into the practical (politics, ethics), i.e. starting with Machiavelli, we have known that truth does not matter for the rule, because, colloquially speaking, it does not matter what it is, but how it looks, and that if the phenomenon of post-truth has some content at all, it must stand in line with this “rule”. At the time of theory proliferation (Feyerabend, 1987, p. 364), the relativization of truth, which was, in spite of everything, pleaded both by discursive practices and sciences (at least in someone else’s mind), is a procedure that, in our opinion, causes more difficulties in mass blurring of truth than it would be the case in a free epistemological process. This “pays off” only from the point of view of the reproduction of relations in Bataille’s “general economy” of the individual and the system.

Have truth theories ever been true?

Throughout the history of philosophy, truth has received various theories about itself, and each has shown its shortcomings in one way or another. Even today, we do not actually have a reliable theory of truth, but only competing theories, which are more or less supported by some political infrastructure. This is the current situation, but also the historical one. The whole cognitive effort of Western thought towards truth seems to exist in two parts: as an internal attempt and as an external comprador interest. It is internal in order to improve the performance of the practical efficiency of the theory, which is actually missed in the “tradition of critique of tradition”, because the external interest functions as a once final cause and is unlimited in its scope to other interests. The long philosophical tradition, in its duration, most often relied on theories of adequacy (lat. *adaequatio*), the so-called correspondent theory of truth; then faith is placed in a coherent theory of truth, which is certainly a weaker criterion than something that really corresponds to our opinion, but that it is sufficient for theoretical views to be only consistent; then other theories of truth emerged, such as dialectical and pragmatic theories, each under its own criteria of the question of truth and the possibility of capturing it. Therefore, we approach the notion of post-truth through the glasses of previous theories of truth.

For example, the corresponding theory of truth, with its *adaequatio*, has always had a problem finding the reality to which the theory will correspond. The problem of reality, actuality or, ultimately, the outside world is a serious metaphysical problem, which in traditional modern philosophy did not give a clear non-contradictory solution until the end of the twentieth century, but always philosophical “breaks” towards the “obvious” exterior. The reason for this is the inability of the mind to deduce the exterior from itself. When metaphysics and God became notorious in the “scientific” and general public, the exterior to which something should “correspond in reality” simply began to be taken for granted

(whether it was Feuerbach, Nietzsche, or positivism). Thus, reality became theoretically incomprehensible, potentially offering coherence as its justification and at the same time becoming a pure object of ideology (into which theory often falls). With that, the truth collapses and the corresponding theory together with it as well. If we maintained that only if it was enough to find a fact in the world that would correspond to the theory, it would turn out to be an infinite plurality of interpretations, which reduces the speech about the truth to probability. At this point, post-truth is already emerging.

Therefore, the coherence theory is, one might say, a veritable fountain of post-truth. This theory of truth deals only with itself and its criteria, which allows it numerous “imaginative” combinations from “possible worlds”. Indeed, as important representatives of this theory, mathematics and logic as its part do not possess any necessary connection with reality in their formal form. On the contrary, these advocates of coherence will never stop being offended by something different from themselves, nor will they see the potential for a “*content* (concrete) logic” (Marković, 1994, p. 239). Together with them, coherence began to be set as an episthemé *par excellence*, and this is more or less accepted in our post-modern reality, although theoretically there is no “validity in reality”. In applications, not only in science but also in art, in accordance with Baudrillard’s “mixing of spheres”, it is more reminiscent of some deliberate fun of theorists who have long been unrestrained by any axioms that would have to do with reality. In this sense, it leads us to abandon any idea of reality and the whole “one” truth, which, however, makes it free for ideological revelation of truth, or post-truth if the moment of developmental technology is taken away from it.

The pragmatid theory of truth has absolutely the lowest criterion for truth and we believe that it should not be an independent theory, or at least a psychological theory, because: a) what we “understand” as good or useful for ourselves is not determined on the basis of this theory, nor it can be relied on in that respect, but rather on some theory of experience and belief; (b) because it itself relies on the coherent theory, but here it uses Occam’s razor. This is evident when Richard Rorty cites the first characteristic of pragmatism: “The first characteristic is that it is anti-essentialism applied to concepts such as ‘truth’, ‘knowledge’, ‘language’, ‘morality’ and similar contents of philosophical thinking” (Rorty, 1992, p. 305), but also when William James writes: “All our truths are beliefs about ‘Reality’[...] ‘Reality’ is in principle what the facts need to be reckoned with; and the first parts of reality from this point of view is the flux of our sensations” (James, 1959, pp. 243-244). In other words, the criterion of pragma stands outside the theory itself. Charles Sanders Pierce, for example, argues that truth is not the goal of research, but only an established belief (Pierce, 1993, p. 142). It is clear from Pierce and James to Rorty that pragmatists themselves understand that their theory cannot claim universality, because what is good or useful for one does not have to be the same for the other, although it is rather the case that in fact always directed against the other. This situation seeks its justification precisely in the relativization of truth, and even if they call it Dadaism or anarchism in cognitive theory, everyone practises “anything goes”, which is only a waiver of justification. In contrast, pragmatism as a theory of truth promotes only intersubjective agreement, which is known to be achieved this way or another; therefore, it is useless as a theory.

Contrary to these theories, the dialectical theory of truth, perceiving the game of opposites and applying the *Aufhebung* act, with all the historical evidence and confirmations,

certainly represents the best theory among the above, which was suppressed but survived propaganda dethronement for ideological reasons. However, in a way it is integrated in the poststructuralist transformation, only that *Aufhebung* falls out of the game, and it is replaced by de(con)struction or “schism” that “does not refer to the content of thinking” but “concerns the ultimate assumptions of thinking” (Lyotard, 1991, p. 9). Supported by modern linguistics, the postmodern variant of dialectics in this form (which itself could not prove to be a pure method), ending in relativism and perspectivism, dangerously approaches the theory of coherence. One such hybrid is an expression of a certain discursive practice rather than knowledge of the truth, and just like other theories of truth, it is very suitable for its corruption (*corruptio*).

The phenomenological theory of truth, while adhering to a pure phenomenon, actually adheres to coherence, wanting to arrive at the truth without invoking the unsecured exterior of thought. It falls exactly on the question of appearance, that is, on the question of the Other (*l'Autre*). Phenomenology was already a kind of preparation for the future postmodern approach to truth. However, in its modern variant, in the so-called 4E phenomenology, there is severe idealessness that accompanies it all. This is because German philosophical thought generally wants to put itself in a kind of common mimetic cognitive Reconquista march with dominant pragmatism. Like Willard Van Orman Quine, for whom the path to unfathomable truth is determined by formal logic and the natural sciences, 4E philosophers “imaginatively” and “intelligently” accept the cooperation of natural sciences and “original” phenomenology. We can only say that Husserl would certainly turn in his grave, because of this “originality”, since the inclusion of psychology, physics and other “sciences” (which he considered “naive thinking”) destroys every foundation of phenomenology.³ Coherence no longer plays an important role here.

Science itself very often resorts to sub-theories when it needs it, regardless of the coherence with the whole theory (e.g. in the case of the kinetic theory of gases). This means that the limits of the analytical mind have been reached in some way and that in order to achieve the results (pragma), coherence itself is sacrificed, which is now only desirable.⁴ We see that the onset of post-truth time is actually preceded by a great accumulation of truth problems. It would be good if that was the most problematic part of the phenomenon we are looking at here. We just wanted to point to the current state of what the prefix “post” refers to here. It is obvious that in modern times the paths to the truth are being closed. This is the case not only because the relevant modern knowledge is encrypted, or coded as Baudrillard would say, declaring that “after the metaphysics of being and illusion [...] comes the metaphysics of code” (Baudrillard, 1991, p. 69), but also because conditions of scientific work are non-transparent.

³ This is seen when Husserl writes: “With the help of the phenomenological epoch, I reduce my natural human self and my mental life – the realm of my psychological self-experience – to my transcendental-phenomenological self, the realm of transcendental-phenomenological self-experience” (Husserl, 1975, p. 64).

⁴ Such a situation is actually old, and its examples are numerous in various fields. As early as the 17th century, it was clear, for example in mathematics, that there were no analytical solutions to an algebraic equation of order greater than 4, so they resorted to approximate methods and numerical analysis.

This phenomenon is so pronounced that it is not reasonable to ask, since we have neither discovered the path to the truth, nor do we agree on what the truth is, whether a new theory of knowledge can be built, which would no longer start from some supposedly established truths, but from lies themselves. At least everyone knows the truth about lying when they lie. Or, if there is no misconception in the belief that it is the truth, everyone is aware of the equal belief in the records that they intentionally express the state of affairs that differs from the records. In the broadest sense, one does not even need to know the truth to lie. Such a possible theory, however, would have one drawback: it cannot be universalized either from the standpoint of the categorical imperative and deontological ethics, or some of the theories of truth, or even from the “so-called right to lie out of philanthropy”. The ontological clarity that we are given to ourselves in a way that is different from everything else that is given to us, is at the same time an obstacle to knowing “other people’s” thoughts, i.e. to knowing whether someone is lying or not, and from this it can be concluded that it can never become an intersubjective truth, at least in an ideal form. But, under the same conditions, it would be no weaker than modern “pluralistic” views, whose “truth” is either indefinable, or one-sided, or ideologically prepared. Not to mention that the pragmatic theory is just as reliable. It is safe to say that the concept of post-truth tries to impose itself as a realistic approach to truth, using all theories of truth for the purposes of its pragmatics.

Features and purposes of the post-truth phenomenon

After this brief review, the question arises why the phenomenon as post-truth was expressed in the conceptual form at all. The truth has long since become a “leaking word”, barely reduced to the demand for coherence as a minimal (and just the only *episthémé*), but it happened in a kind of a “crisis of common places” and with the words like “love”, “justice”, “objectivity” and similar traditional concepts and values. Making a theoretical framework for discussing post-truth, Pablo Capilla defines truth in that spirit as “a common criterion for justifying claims about reality” (Capilla, 2021, p. 314). For many reasons, one can anticipate a whole systemic Counter-Enlightenment since 1945, which has embraced the scientific and educational process, but is equally supported in public speech by communication technology. Namely, it is quite clear that the crisis of trust in public speech is only a consequence of this already long-lasting project, which is reflected in hyper-specialized education, the consequences of which are the so-called fachidiots, or highly educated people without the ability to apply their education outside of their immediate occupation. It is also a matter of the decline of the fundamental education of future citizens, who remain deprived of basic knowledge about the world; finally, there are the means of mass communication (primarily in the form of digital technology), with the effect on the population being wrapped in a host of benefits, in fact to be handed over to distinctly Foucauldian surveillance. This Counter-Enlightenment cluster, both at the beginning and today, is equally interested in communication that enables the order of relations to reproduce – only the technology has changed. The truth is obviously not in the interest of such a social attack on human consciousness, either in science or in the main public expression; of interest are all the techniques and technologies leading to a general misconception (as in the case

of the “American Dream”). Therefore, during the ‘60s, there was a crisis of meaning and a renaissance of communication.

It is difficult to show all the mechanisms of modern Counter-Enlightenment in one place. Unfortunately, all we have left today is to experience the bitter fruits of this global diversion against man. However, at every step it is possible to see that when the truth is in question, a small part of the modern attitude towards it is the product of difficulties in the theories of truth. After all, they did not arise without any connection with the interest of the system. The greater part of the problem with establishing the truth stems from the very lack of interest in it. The techniques of action of that systemic interest are very well based on the “conservative nature of the psyche” in man, regardless of the type of medium that actually acts; meanwhile, psychology was given the “good old” role of the Inquisition, almost equivalent to the actual Catholic Inquisition. Today, it judges what is normal and what is not, in accordance with the dictated “political correctness”. When all available records and all disruptive technologies are added to this, it is clear that the reasons, conditions, and opportunities for post-truth are there.

As the theory retreated into a defensive stance, space opened up for the so-called media. Theoretical and public speeches are not equal, not only in terms of some kind of coherence, but above all in the power of manifestation. While theoretical speech flows in thin streams, but still poisoned by ideology, literally closed at universities and surrounded by Counter-Enlightenment, public speech flows torrentially in all directions. The meanings broadcast in public speech are hardly influenced by theoretical practice, except insofar as it participates in the pseudo-theoretical placement of systemic requirements for the discursive. Obviously, leaving the truth behind because modern theories cannot be seriously defended, the time has come when even the overstrained “truth” can no longer convincingly represent itself, so it derogates itself into the post-truth. But what is that supposed to mean? Is it the time “after” the truth, when the truth was abandoned? Definitely not, but it is not unbelievable; moreover, it would belong to the technique itself for someone to assure us and put us before “certainty” that such an epoch has occurred. If that were true, or if we were somehow convinced of it (while the “working theory” knows that this state of affairs), interest in the truth is indeed lost. With the inertia of the postmodern psyche and the weakness of the will characterizing it, the extrasystemic interest in truth becomes discouraged in the masses. However, the systemic interest itself is limited by usefulness, which primarily refers to maintaining and improving one’s own reproduction.

Some naive, mostly Anglo-Saxon authors believe that it is a matter of lack of faith in what they call truth-tellers, which we immediately interpret as a “crisis of authority”, which falls under the “crisis of general places”. These authors (if there are any authors in the original sense on the horizon) are more than 60 years behind the European thought, and they recognize it in their context now. In addition to post-truth, there are also phenomena such as fake news, or weak postmodern subjectivity, which themselves emerge as the Anglo-Saxon reception of the already known “crisis” as the working condition. Globally, we could view post-truth as an ideological influence on epistemology on the knees, that is, as a new interpretation of the same old lie about reality. It is a technique for additional recruitment of souls. Fake news and post-truth are integral parts of the same ideology, so to speak, with the same purpose. Fake news is simply an update of post-truth, which is

deposited on countless lies. By depositing fake news we get the post-truth. It is no longer an old truth, as *adaequatio* or simple coherence, without an obvious connection with reality, but a “truth” proclaimed by the media, which everyone should accept, even the post-truth itself, in the same way: by continuously broadcasting the same thing. Is it any wonder then that, according to Leon Cvrtila, the leading popularizers of this topic were exactly the largest Western media houses, such as the Guardian, the Washington Post, and the New York Times (Cvrtila, 2019, p. 75).

This whole set of phenomena, even post-truths, still brings along one novelty in relation to the earlier forms of the “struggle for interpretation”, and that is their technological dimension. We are not saying that the technological dimension did not exist before; on the contrary, it was included from the time of carving images / signs, from the age of parchment to the advent of the press and later, from the telegraph, radio and television to the introduction of digital technology and the Internet. As can be seen, technology and technics as a whole have accompanied the media relationship throughout history. However, in the last media performative iteration, a huge previous experience of creating a simulacrum was integrated and an exponential effect on the consumer of media traffic was ensured. In other words, the technology that is integrated in modern media by far surpasses human perception and deprives it of privacy, thus making it more manipulable than ever before. For example, fake news is placed many times faster than ordinary information, so those to whom it refers need proportionally more time for denial. In addition, the supposed age of post-truth is accompanied not only by the never-desired “transparency” and accessibility, in relation to *les temps modernes*, of an already weakened subjectivity.

Therefore, it follows from this that there would be no post-truth phenomenon without two moments: 1. technological promotion, and 2. ideological promotion of the supposedly new global-historical state. However, there is another characteristic that enables such an intervention, striving to be an independent phenomenon. It represents rather a kind of atmosphere in which this “new old lie” takes place. This is, when it comes to Occidental cultures, a real phenomenon and process usually referred to as refeudalization. Most often, this term refers not only to the appearance of rich individuals as never before, but also to the even greater power of certain companies, which keep a huge number of people under their control, in a position that practically corresponds to that of a medieval serf. Examples of this can be companies like Walmart or Amazon, but for interest in post-truth there are much more significant examples of the so-called Big Data companies such as Facebook, Instagram, Apple and, the most important among them, Google. They parasitize on their seemingly ambiguous position: namely, on the one hand, they represent supposedly private companies, which, on the other hand, are supported by the USA in every respect. This position does not deviate in the least from the position of traditionally colonial companies; for example, in the area of the East Indian Ocean, having the role of the state interest, and in England, being yet another company that regularly gives part of its income to pay the state tax. Indeed, they all rely on the American military project from the 1950s, the globally spread Khan Internet. The companies we have mentioned in the context of feudalization are precisely these post-modern feudatories, which in this case almost completely control and direct global communication, from the highest to the capillary level. This slave-like communication, or the *Stimmung* in which everything takes place, is organized by the

model of degenerate Leibnizian monadology, at the top of which is no longer God but “holy Google” (Bratina, 2021, p. 121), whose “fiery eye” sees everything in the area of its power. Indeed, there has never been so much power in such a small number of hands, feudally distributed in a functional way.

In this sense, Orwellian dystopia has been overcome; this truth, in case it had not been clear to someone earlier, was “proved” by Edward Snowden in 2013.⁵ His proof is the explication of technological possibilities for forms such as post-truth, fake news or, more broadly, the possibility of falsifying reality. If there is no truth in the theoretical, which is also unprovable, then there is no truth of such a claim, so every claim of the civilizational state of post-truth is incorrect. Instead, giving up argumentation almost automatically by a media torrent points to beliefs addressing their “budget” and represents a long-known strategy of deception, except that it is now far more effective. Yet this technical-technological improvement in performance in itself points to a crisis of confidence, even panic, as global control, along with post-truth, is threatened in an interpretive sense, though not in a clever way. This is because the game of post-truth, that relies on beliefs, is often opaque not only in individual examples but also in its entirety – empirical psychology, which today (integrated with media techno-politics) functions like an inquisition, despite the availability of numerous techniques for dehumanization, is not omnipotent, and it is even less true as some “truth of human nature”. This obvious insufficiency is manifested in the current technological suffocation of the public word in the entire media sphere. Freedom of public speech, of course, has never existed in full anywhere, but now its centre – social networks, which predominantly carry the flow of information – is most endangered. So, it did not all start with Donald Trump, but, despite all the control, a new typical censorship is being introduced. It seems as if some great truth can no longer be concealed. It is the same with post-truth: it is like a fig leaf on a naked lie about the truth of a human being.

Thus exposed, the notion of post-truth becomes something calculable when it comes to interpreting reality. An evidently unnecessary term, just for the sake of using another performance, at the level of seductive fashion for some theorists, it looks like “squeezing dry wood”. However, this does not mean at all that the emergence of the idea of and post-truth can be simply written off, just because the place that actualized it as a topic does not do so in a completely naive way. Even as an accumulated lie, it wants to present itself as a shameless expression of some new reality, in which no one is accountable for the truth anymore. Post-truth is therefore an assumption of false interpretations, both theory and interpretation of “facts” that have never been established, but as such imposed by the effect of “forced repetition” on perceptual organs exposed to the affect of broadcast speech / image of truth or facts”. It belongs to a broader set of media interventions, which composes and is embedded in the ruling narrative of Occidental civilization.

⁵ It is also true that this truth has not changed anything in the average global consciousness, but it speaks more about the state of mind of the modern recipient, the so-called post-modern subjectivity, suitable for the placement of post-truth, i.e. lie simulation.

Conclusion

Paradoxically, it seems that the closest to the meaning of the concept of post-truth so far has been above-mentioned Steve Tesich, the one who made it known, and with the content he gave it. Our critical approach to the truth theories points to the space in public discourse that was conducive to instilling something like the idea of post-truth in the places of their weaknesses in all kinds of abandonment of truth. The pragmatist motive, which leads to the exploitation of such a concept, does so in such a way that, in an algorithmic sense, it never questions itself. The fact that in the subsequent use this term acquires a different meaning, like the one in the Oxford Dictionary, is also only post-truth and suppression of the notion of truth, while the Oxford author of the entry only, in comparison to Tesich, shifted its content in the name of a new revelation of “new time”. That unreflective interest reflects everything but itself. Apart from it, all other concepts/entities have been subjected to systematic deconstruction; among them is the notion of truth, which is in the centre of that interest, not as an interest itself, but as an interest for a purpose/benefit. Everything except for interest itself can be deconstructed in the name of interest itself for post-truth and its reproductions. The strength of this phenomenon, which is realized almost exclusively in the media, is contained in the ability to blur the miserable reality that surrounds an average man to an even greater extent, as well as the understanding of the reality of the relationships surround him. In that sense, we believe that such a systemic conceptual hoax is something in relation to which the emancipation of human subjectivity is necessary, provided that it still exists. Every truth about post-truth to its proponents is shown to be crude and brutal, even nightmarish, like a dream that certainly cannot be true; for example, all the proponents of plastic surgery that is not necessary are shown the consumability and perishability of the Derridean substitute, their irreversibility.

A similar situation could be exposed when it comes to other fashionable and seemingly vague terms, which were introduced for other purposes; a good example of this would be the term *exceptionalism*, or extremism, or crossing boundaries (transhumanism), the notion of the fact, but there are really many “candidates”. All such notions are details of a wider system of induced terms that have their durations, like stars in the sky that “light up and go out with measure”, telling the same lie over and over again, in all their seductive transformations. The truth could be one in the end. However, in the end, we could really wonder whether post-truth is the post-truth of its own, or truth in a former sense; in case it is post-truth, then it is not truth at all; if it is not, then for us the truth is only what is important.

REFERENCES//ЛИТЕРАТУРА:

- Arendt, H. (1972). *Crises of the Republic*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Baudrillard, J. (1991). *Symbolic Exchange and Death*. Gornji Milanovac: Dečje novine. [In Serbian]
- Bratina, B. (2021). *I, Other/The Other*. Beograd: Srpsko filozofsko društvo. [In Serbian]
- Cvrtila, L. (2019). “Post-Truth Discourse: what happened with truth in politics?” *Političke perspektive: članci i studije*. pp. 65–98. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. [In Croatian]

- Capilla, P. (2021). "Post-Truth as a Mutation of Epistemology in Journalism". *Media and Communication*. Vol. 9, pp. 313–322. Lisbon: Cogitatio.
- Feyerabend, P. (1987). *Against Method*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- Gerth, H., Mills, C. W. (1958). *From Max Weber: Essays in Sociology*. New York: Oxford University Press.
- Husserl, E. (1975). *Cartesian Meditations*. Zagreb: Izvori i tokovi.
- James, W. (1959). *Pragmatism a New Name for Some Old Ways of Thinking; together with four related essays from the Meaning of Truth*. New York, London, Toronto: Longmans Green and Co.
- Lyotard, J. F. (1991). *The Differend*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stanojevića.
- Marković, M. (1994). *Philosophical Foundations of Science*. Beograd: BIGZ. [In Serbian]
- Nietzsche, F. (1988). *Will to Power*. Zagreb: Mladost. [In Croatian]
- Oxford word of the Year 2016. (2016). Retrieved from: <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/> on 21 September 2021.
- Pierce, C. S. (1993). The Fixation of Belief. *Collected Papers*. Beograd: BIGZ. [In Serbian]
- Rorty, R. (1992). *Consequences of Pragmatism*. Beograd: Nolit. [In Serbian]
- Strauss, L. (1949). *Natural Right and History*. Retrieved from: https://press.uchicago.edu/sites/strauss/natural_right/transcript_Strauss_six_lectures_1949.pdf, on 15 October 2021
- Tesich, S. (1992). *A Government of Lies. The Nation*. Gale Cengage Learning.
- Weber, M. (1976). *Economy and Society*. Beograd: Prosveta. [In Serbian]